Årsrapport 2011 Forskningssamarbeidsprogrammet Norge – Sør-Afrika (S-AFRIKA)

Året 2011

Programmet skulle ha blitt formelt avsluttet i 2010, men etter vedtak i programmets høyeste styringsorgan – Årsmøtet (Annual Meeting) – i mai 2010, ble selve sluttdatoen for programmet utsatt til 31. mars 2011. Beslutningen ble tatt for at også det administrative ferdigstilles før programmet formelt avsluttes og for å samordne sluttdatoen med avslutningen av det sørafrikanske regnskapsåret, som ikke følger kalenderåret, men som løper fra 1. april til 31. mars. Endelig sluttdato med administrative justeringer ble 30. september 2011

Alle prosjektene på norsk side ble avsluttet i 2010, og med få unntak var også sluttrapportene innlevert. De forskningsmessige resultatene samlet sett svarer til forventningene som var satt i hovedavtalen (Business Plan) for forskningssamarbeids-programmets fase 2 (2007-2011). Alle prosjektene er blitt gjennomført, forskningskvaliteten har gjennomgående holdt et høyt nivå. Det er et betydelig volum av vitenskapelige publikasjoner i tillegg til andre forskningsformidlingstiltak, noe som ble bekreftet gjennom en egen «Impact Study» som ble foretatt i 2011. Antall studenter på Masters og PhD nivå tilknyttet de forskjellige prosjektene som har avsluttet sine eksamener i programperioden er også betydelig. Det viktigste resultatet samlet sett er likevel at forskerne i de fleste av de 27 forskningsprosjektene har knyttet varige samarbeidsrelasjoner. Hovedmålsetningen med programmet siden det først ble lansert i 2002 *"to continue the development of long-term and sustainable research co-operation between South Africa and Norway based on equal partnership"*, må sies å være oppfylt.

Programmets overordnede mål/formål

Programmets mål

Hovedmål

Programmet har som mål å skape en plattform for langsiktig forskningssamarbeid mellom Sør-Afrika og Norge gjennom finansieringen av felles forskningsprosjekter. Det skal fremme høy kvalitet i forskningen og danne grunnlaget for et bærekraftig samarbeid som kan fortsette også etter at programmet er blitt avsluttet.

Delmål

- å bidra til fremragende forskning innen de tematiske områdene som innbefattes av programmet.
- å støtte unge forskere og studenter i Sør-Afrika som blir ansett som underprivilegert av historiske årsaker
- å bidra til å høyne andelen kvinnelige forskere i begge land

Programmet åpner for følgende typer samarbeid:

- utveksling av forskere og hovedfags/doktorgradsstudenter
- utveksling av vitenskapelig og teknologisk informasjon og dokumentasjon
- organisering av felles konferanser, "workshops" og lignende som en del av godkjente prosjekter
- innkjøp av vitenskapelig utstyr til Sør-Afrika
- formidling av forskningsresultater
- utarbeidelse av felles søknader til internasjonale forskningsprogrammer

Samarbeidet er også ment å bidra til å bygge opp kapasitet og kompetanse på institusjoner og blant befolkningen i Sør-Afrika som blir ansett som underprivilegert av historiske årsaker.

.

Økonomi og prosjektomfang

Disponibelt budsjett i 2011: 5 938 108

Forbruk i 2011: 5 938 108 (innbefatter tilbakeføring av ubrukte midler)

Programmets finansieringskilder i 2011: UD v/ Den norske ambassaden i Pretoria

Antall og type prosjekter i 2011: Kun administrative prosjekter

Det henvises ellers til sluttrapporten " South Africa – Norway Programme on Research cooperation, PHASE II2006-2011" (FINAL REPORT)for de samlede regnskapstallene for hele programperioden

Sør-Afrika har bidratt med ZAR 9 mill. for hele perioden (i overkant av NOK 7 mill.) fra sitt forskningsdepartement (DST). Disse midlene er ikke disponert eller regnskapsført av Forskningsrådet, men er blitt utbetalt direkte til de sørafrikanske partnerne av National Research Foundation (NRF). Indirekte har Sør-Afrika i tillegg bidratt til programmet med driftsutgifter fra NRFs administrative budsjett ved å dekke alle personal-, reise- og andre driftskostnader relatert til programmet, uten at verdien av disse tjenestene er tallfestet. I 2009 ble det i tillegg tildelt ZAR 2,4 millioner til ekstra støtte til sørafrikanske studenter og postdoktorstipendiater tilknyttet forskningsprosjekter som mottar støtte av programmet. Dette var midler som hadde stått ubrukt i Sør-Afrika som følge av overbudsjettering i første fase av samarbeidsprogrammet som ble avsluttet i 2006. Overføringen fra norsk side går fra Forskningsrådet til søsterorganisasjonen National Research Foundation (NRF) som forvalter utbetalingene til de deltakende institusjonene i Sør-Afrika.

Ved avslutningen av programmet gjensto det NOK 5,2 mill. i ubrukte norske midler. Dette skyldes flere faktorer. For det første var det et betydelig beløp av ubrukte midler i fase I (ca. ZAR 3 mill.) som ble overført til fase II og noe underforbruk på sørafrikansk side i også denne fasen, men hovedårsaken var at verdien av den sørafrikanske Rand (ZAR) ble betydelig svekket i løpet av programperioden. I og med budsjettene til de sørafrikanske partnerne var fastsatt i ZAR, førte det til et betydelig redusert NOK-beløp som skulle overføres de sørafrikanske partnerne via NRF. De ubrukte midlene ble i 2011 tilbakeført Den norske ambassaden i Pretoria i henhold til avtale nedfelt i Business Plan.

Vurdering av måloppnåelse og faglige utfordringer

Forskningssamarbeidsprogrammet med Sør-Afrika kom opprinnelig i stand som en avslutning av en begrenset periode med bistand fra Norges side for å bidra til landets demokratisering etter mange tiår med apartheid. Norges prioritering av bistand til de fattigste landene i verden, ville normalt ha ført til at Sør-Afrika ellers ikke ville ha vært kvalifisert til å være mottaker av norske utviklingssamarbeidsmidler. Det var også meningen at programmet bare skulle ha en varighet av fire år og være avsluttet i 2006.

I 2005 inngikk imidlertid Norge og Sør-Afrika en avtale om å forlenge rammeavtalen for utviklingssamarbeid i én periode til, og som resultat av de meget gode resultatene av forskningssamarbeidet, ble det besluttet å fortsette å ha høyere utdanning og forskning som et av fokusområdene.

Sør-Afrika spiller en stadig viktigere rolle i norsk utenrikspolitisk strategi, og forskning og høyere utdanning er et av områdene der Norge ønsker å utvide samarbeide, noe som også går fram i den siste forskingsmeldingen, *Klima for forskning*. Her er landet ett av de få utenfor Europa som blir spesifikt nevnt som en prioritert samarbeidspartner, og de siste årene har et ikke ubetydelig antall norske studenter tatt i hvert fall deler av sin utdanning i Sør-Afrika På politisk hold har det vært stor aktivitet, særlig i 2009 da kongeparet var på statsbesøk i Sør-Afrika sammen med en stor norsk delegasjon, med bl. a. utenriksminister Jonas Gahr Støre, som undertegnet en ny intensjonsavtale om videre samarbeid mellom Norge og Sør-Afrika. Forskningsminister Tora Aasland var også med i delegasjonen og hadde møter med både forskningsministeren og ministeren for høyere utdanning.

Norske forskningsmiljøer har også vist økende interesse for Sør-Afrika. En undersøkelse om internasjonale forskningssamarbeidsavtaler foretatt av NIFU for Forskningsrådet i 2010, viser at Sør-Afrika kommer på tredjeplass etter USA og Kina når det gjelder inngåtte avtaler mellom norske og utenlandske institusjoner.

Forskningssamarbeidsprogrammet har utvilsomt bidratt til dette, selv om det er vanskelig å tallfeste i hvor stor grad. Det som er klart er at programmet, til tross for sin beskjedne størrelse, viser at norske og sørafrikanske forskere har hatt stor uttelling i form av forskningsresultater og publikasjoner. «Impact Report» fra 2011 viser at 17 % av samtlige sampublikasjoner med minst én forfatter i Sør-Afrika og minst én i Norge listet opp i Web of Science stammer direkte fra prosjekter som er støttet av programmet. Rapportene fra prosjektene viser også at så godt som alle samarbeidspartnerne i programmet ønsker å videreføre det etablerte samarbeide også etter at det bilaterale programmet er avsluttet. Mange har dessuten sendt inn felles søknader til nasjonale eller internasjonale forskningsprogram, slik som EUs 7. Rammeprogram, eller de har til hensikt å skrive slike søknader. For detaljer, jfr. FINAL REPORT.

Det er derfor berettiget å konkludere med at hovedmålet ved forskningsprogrammet, som er å skape varige faglige samarbeidsrelasjoner mellom forskere i de to landene, er blitt oppnådd.

Oppnåelse av delmålene i programmet kan allerede nå sies å ha vært tilfredsstillende, særlig når det gjelder å bidra til å øke kompetansen blant de gruppene som historisk sett ikke har kunnet ha full tilgang til høyere utdanning og forskningsutdanning i Sør-Afrika. Seks prosjektledere, ni forskningsmedarbeidere, 17 doktorgradsstudenter og 49 Master-studenter fra disse gruppene har vært tilknyttet prosjektene i programmet. I tillegg har programmet hatt en målsetning om å rekruttere flere kvinnelige forskere i begge land. Totalt sett har 16 av 53 prosjektledere og 18 forskningsmedarbeidere vært kvinner. 22 kvinnelige doktorgradsstudenter har i tillegg vært tilknyttet de forskjellige prosjektene.

Nøkkeltall, 2011

Antall prosjekter: 0
Dr.gradsstipendiater: 0
Postdoktorstipendiater: 0
Prosjektledere: 0

Måltall kvinner 2011-2014

Ikke aktuelt, da prosjektene ble avsluttet i 2010.

Resultatindikatorer, 2011

Utenom enkelte administrative prosjekter, var alle prosjektene avsluttet i 2010. Dermed ble det ikke innrapportert nye publikasjoner i 2011.

Det henvises ellers til FINAL REPORT for detaljer om publikasjoner i hele programperioden.

Viktigste aktiviteter i 2011

Forskningsfaglige:
Det var ingen forskningsfaglige aktiviteter relatert til det avsluttede programmet
Parallelt ble det arbeidet med å sette sammen et forslag til et nytt program som skal kunne sørge for fortsettelsen av det som så langt har vært et meget vellykket bilateralt samarbeid. Selv om det nye programmet ikke nødvendigvis kommer til å følge de samme styrings- eller operative modellene som det nåværende programmet, ble det sett på som viktig at særlig – Joint Committee (JC) – involverte seg i prosessen omkring at nytt program på grunnlag av sine erfaringer med det første programmet. JC hadde også deltatt i det som kan anses som startskuddet for et nytt program, nemlig forskerseminaret i Cape Town i november 2009 åpnet av dronning Sonja og de to lands forskningsministre. Seminaret fokuserte på forskning innen klima, miljø og fornybar energi i de to landene, som danner det tematiske grunnlaget for det framtidige forskningssamarbeidsprogrammet.

Kommunikasjons- og formidlingstiltak:
Avslutningskonferansen i september 2010 ga alle prosjektene mulighet til å oppsummere og presentere høydepunktene fra sitt forskningssamarbeid for hverandre og de styrende organene i programmet. Etter at sluttrapportene var kommet inn og vurdert av Joint Committee tidlig i 2011, har det vært begrenset med informasjon fra de avsluttede prosjektene som kunne formidles videre. Enkelte innrapporterte høydepunkter er imidlertid blitt flagget, som eksempelvis prosjektet som er presentert i boksen i denne rapporten.

Programmet i sin helhet var gjenstand for en gjennomgang som resulterte i en rapport med tittelen *A study on Priorities, Strengths and Comparative advantages in Norwegian and South African research based on the Programme of Research Cooperation and the Science and Technology Agreement between the two countries",* omtalt som "Impact Study" i kortform. Rapporten inneholder en rekke interessante funn, deriblant enkelte som det er blitt referert til i denne årsrapporten, som er blitt videreformidlet på Forskningsrådets nettsider og I forskjellige møtesammenheng

Tiltak som bidrar til økt rekruttering av kvinner:
Programmet har fra første stund hatt kvinnelige forskere og studenter som en hovedmålgruppe, noe som også ble nedfelt i hovedavtalen (Business Plan) til programmet (jfr. tallene ovenfor).

Driftsrelaterte aktiviteter:
Programmets hovedaktiviteter konsentrerte seg om avslutningen av åtte års forskningssamarbeid, samtidig som Sekretariatet var sterkt engasjert i arbeidet med å utforme en ny forskningssamarbeidsavtale. De innkomne sluttrapportene fra norsk og sørafrikansk side ble koordinert og sammenliknet før de ble presentert på Joint Committe's siste møte. Dette fant sted i Bergen i februar og ble kombinert med syv prosjektbesøk på institusjoner i Bergen som hadde vært partnere i programmet.

Siste møtet i programmets øverste beslutningsorgan, Annual Meeting, fant sted i Pretoria i juni. Avslutning av regnskap og de siste opprydningene preget ellers resten av driftsåret fram til programmets formelle avslutning 30. september. Sluttrapporten fra programmet (FINAL REPORT) ble presentert og godkjent av SAHs divisjonsstyre i desember.

Årsmøtet (Annual Meeting), som er programmets høyeste beslutningsorgan, ble avholdt i mai 2010. Der ble det bl.- a. besluttet å forlenge programperioden til 31. mars 2011 for å sikre en tilfredsstillende administrativ avvikling av programmet.

Statistikk om inhabilitet i søknadsbehandlingen
Ikke relevant.

Høydepunkter, resultater og funn

I og med prosjektene ble avsluttet i 2010, ble det ikke rapportert om ny funn direkte fra prosjektene gjennom formelle rapporter. Flere prosjekter imidlertid uformelt om nye publikasjoner basert på den avsluttede forskningen. En artikkel ble publisert i *Science* i oktober 2011. Det var den andre artikkelen fra programmet som oppnådde å bli publisert i dette prestisjetunge tidsskriftet og hadde tittelen «A 100,000-Year-Old Ochre-Processing Workshop at Blombos Cave, South Africa», med Christopher Henshilwood som hovedforfatter. Henshilwood var den sørafrikanske prosjektlederen i prosjektet «Dating Human occupations and reconstructing the palaeoenvironment in the Middle Stone Age», i samarbeid med den norske prosjektlederen Stein-Erik Lauritzen fra Universitetet i Bergen. Funnene som ble presentert i *Science*-artikkelen er betegnet som sensasjonelle i det de beviste at mennesket engasjerte seg i kulturelle aktiviteter flere titusen år før det som tidligere har vært antatt. Utgravningene i Blombos-grotten viste at beboerne der hadde utviklet teknologi for å produsere fargestoffer som høyst sannsynlig ble benyttet i dekorasjonsøyemed allerede for om lag 100.000 år siden.. Funnene ble også presentert for et bredt publikum gjennom et seks siders artikkel i A-magasinet samme høst. For nærmere beskrivelse av funnene, se programmets hjemmesider http://www.forskningsradet.no/prognett-southafrica/Nyheter/Stone_age_paint_shop_discovered_in_South_Africa/1253969702332
.

Intern del av årsrapporten (skal ikke legges ut på nettet)

Utfordringer framover

Programmet har gitt resultater og erfaringer som både Norge og Sør-Afrika lenge har gitt uttrykk for bør videreføres gjennom et nytt program. Helt siden statsbesøket til Sør-Afrika høsten 2009 har det blitt arbeidet mot et nytt forskningssamarbeidsprogram med fokus på klima, miljø og fornybar energi, en satsing som er nevnt i en intensjonsavtale undertegnet av de to lands utenriksministre under statsbesøket. Begge land har i prinsippet avsatt midler til et slikt program. De norske midlene vil komme fra UD via den norske ambassaden i Pretoria. En ny avtale har vært under utarbeidelse i lengre tid, og den bygger i stor grad på de tidligere «Business Plans» fra det avsluttede programmet utfra prinsippet om at det ikke er nødvendig å erstatte noe som har fungert bra. Noen endringer legges det likevel opp til, i første rekke det økonomiske forvaltnings- og rapporteringssystemet.

Hovedutfordringen vil i første rekke å få de to partene som skal undertegne avtalen, DST for Sør-Afrika og Ambassaden for Norge, til å enes om det endelige innholdet slik at dokumentet kan bli signert. Deretter må det identifiseres et en bilateral fagkomité som skal fungere som et programstyre og undertegne de nødvendige kontrakter mellom de ulike aktørene. Målet er å få ut en utlysning før sommeren 2012 og tildelt midler til nye prosjekter i løpet av høsten.

I og med det ikke foreligger noen endelig avtale om et nytt program, har det liten hensikt å budsjettere for det nye programmet.

Langtidsbudsjett

Programmet er avsluttet.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Sum
Sum prosjektbevilgninger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Årets inntekter	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Forbruk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overføres ut	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Avsetninger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Totalt disponibelt budsjett	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Forbruk i forhold til disp. bud	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	

Kommentar om overføringer fra 2011 til 2012

Ingen overføringer fra 2011 til 2012